

פרוטוקול מס' 277

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', כ' בטבת תשל"ג - 25.12.72, שעה 9.00

נכחו:

חברי הוועדה:

י. גולדשמידט - היו"ר
ש.ז. אברמוב
א. אנקוריין
ס. ביבי
ג. האוזנר
ב. הלוי
א. עופר
ש. פרידמן
י. קורן
י.ה. קלינגהופר

מזמנים:

פרופ' פלר - דקן הפקולטה למשפטים,
האוניברסיטה העברית.
א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
י. קרפ - משרד המשפטים
א. שפט - משרד הפנים
ס. שפט - משרד הפנים
ג. קרפט - משרד הפנים

מזכירת הוועדה: ר. מלחי

רשמה: ח. ביחן

- סדר היום:
- (א) חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 2),
תשל"ג-1971
- (ב) חוק הבחירות לכנסת (הוראות שעה),
תשל"ג - 1972 (נוסח לבן).

היו"ר י. גולדשמידט:

אני פותח את הישיבה.

(א) חוק סדר-הדין הפלילי (תיקון מס' 2)

היו"ר י. גולדשמידט:

אני מקדם בברכה את פרופ' פלר שכבר בעבר תרם לנו מעשינו והסכים גם

הפעם להרצות לפנינו על דעותיו ולהציע הצעותיו בדבר הצעת חוק זו.

פרופ' פלר:

אעיר את הערותי לפי סדר הצעות התיקון.

בסעיף 1 מוצע לתקן את סעיף 20 ולתת סמכות נוספת לעצור חשוד בעבידה לפי מצב שלא היה קיים עד כה. לא אתייחס לעצם המצב החדש הזה. אני חושב שמוצדק לתת סמכות כזאת, אבל בהזדמנות זו רוצה אני להתייחס לדבר הרבה יותר כללי והוא: פיצול ההוראות המתייחסות למעצר לשני חוקים שונים. הפרק בו יופיע תיקון זה הוא פרק ג' המתייחס למעצר הנאשם ושחרורו, וכשמדובר על נאשם הכוונה לאדם שכבר הוגש כלפיו כתב אישום, וכך גם פותח סעיף 20 שהוא הסעיף הראשון בפרק זה. כאן סבביסים סעיף קטן חדש המתייחס לשלב קודם. אמנם לאחר מכן באים מספר תיקונים נוספים בהצעה שמגמתם להתאים את הסעיפים הבאים לאחר מכן למצב חדש זה, בו מדובר במעצר בשלב החקירה, אבל גם בפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) יש מספר סעיפים בהם מדובר בסמכות שופט לגבי מעצר. זה אמור לגבי סעיף 5, לגבי סעיף 12 המדבר על גובה הערבות, לגבי סעיף 14 המדבר על חילוט הערבות, לגבי סעיף 17 הדין במכונות לגבי עצור שנמלט ממסורת וכו' הלאה.

כאן רוצה אני להבליט דבר כללי יותר

של טכניקה תחיקתית. גם בחוק סדר הדין הפלילי, תשכ"ה-1965 וגם בפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) יש הוראות המתייחסות למעצר ולכלל המשתמע ממעצר בשני השלבים: השלב הטרום-שיפוטי שהוא שלב החקירה, והשלב של המשפט עצמו. מדוע לא נשתמש בהזדמנות זו כדי לאחד את הדברים או להכניס לתוך חוק סדר הדין הפלילי את הפרק המסודר של מעצר המתייחס למעצר בשני שלבי ההליכים הפליליים בגור חשוד ונגד נאשם? הרי יש דברים משותפים. למשל, סעיף 17 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) נוגע לסמכויות לגבי נציג שנמלט. אדם יכול להימלט גם כשהוא נמצא של עצור הנמצא בשלב של אחר הגשת כתב אישום, והצדדים צוברים את המידע והנתונים פדנצוריה וטכניקות. ולא זו בלבד, אלא שלו היה חוק סדר הדין הפלילי עומק רק בהליכים פליליים של אחר הגשת כתב האישום, היינו יכולים להפריד, אבל מיד לאחר פרק ג', המתייחס למעצר הנאשם ושחרורו, יש סימן ב' המדבר על שחרור בערובה והמתייחס, שוב, לחשוד ולנאשם כאחד. מדוע לא לאחד גם את כל ההוראות המתייחסות למעצר באופן שיטתי?

נדויס לכך מוצאים אנן למשל, בסעיף 14

לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) הוראות לגבי חילוט הערובה, ובסעיף 43 לחוק סדר הדין הפלילי, תשכ"ה - 1965 שוב יש הוראות לגבי חילוט. אם כן, מדוע לא להשתמש בכל הזדמנות של תיקון - ותיקון פירושו גם לשפר - ולעשות את הקודיפיקציה המסודרת הזאת של הפדנצוריה, להכניס את כל העניין לכאן ולא לפצל אותה ונכך להוסיף בעצם על סלאכת הפיצול?

ברצוני להעיר כי ייתכן שמעיף 20 (א)

אותו דוברים לכלול עכשיו, נוגע יותר דווקא לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש), כי שם בעיקר עוסקים בשלב של החקירה. אבל אם אינני אומר, חלילה, להעביר את ההוראה לשם, אלא מצייע לאחד את זה ביחד, כלומר, לבטל כל מה שנאמר שם לגבי מעצרים ולהכניס לתוך סדר הדין הפלילי פרק על מעצרים.

י.ה. קלינגהופר:

בקריאה ראשונה של חוק סדר הדין הפלילי הצעתי זאת.

פרופ' פלר:

צריך לעשות קודיפיקציה נפורום נכבד זה ולא לפזר חוקים. דבר זה לוחץ עלינו וצריך לעשות משהו בנדון. אמנם ההזדמנות צנועה; מדובר כאילו רק במספר תיקונים קלים, אבל זה מעורר את השאלה שעמדת עליה, ומשום כך דאיתי מחובתי לבוא ולהעיר את הערותי. אני מדגיש שהערות לא יהיו טכניות אלא עקרוניות יותר.

פרופ' פלר:

אני עובר לסעיף 70, כי עד כאן נוגעים כל הסעיפים לאותה שאלה של איחוד המטריה בפרק מושלם, מסודר ושיטתי אשר ידון בכל ענין המעצרים. אשר לתוספת המוצעת לסעיף 70, אתייחס אליה משתי נקודות מבט. לגבי עצם התיקון, כאשר מדובר בהודעה של עד בעניינים פורמליים - ולאחר מכן מגדירים אותם כעניינים שאינם מהותיים לבידור האשמה - אין חובה שההודעה תהיה בכתב. מדוע אין חובה כזאת, האם זה כל כך קשה? לאחר מכן תתעורר תמיד הנביעה אם אמנם מתייחסת ההודעה לענין פורמלי שאינו מהותי לבידור האשמה. ומה פירוש "אינו מהותי לבידור האשמה"? האם הכוונה שאינו רלוונטי? אם הענין אינו רלוונטי, מה טעם יש בכל העדות ובכל ההודעה? אולי יש דברים כאלה, אבל מכל מקום יהיה זה נושא לויכוח לאחר שמבדירים את הדברים ויודעים בדיוק מה חומר העדות שנאסף בזמן החקירה באופן מלא. אפשר להציע למסכנה שמורה בצורה שאינה פורמלית. לא הייתי מציע להפריד בין עדויות פורמליות לבין עדויות מהותיות. כל עדות צריכה להופיע בחומר החקירה וצריך שתהיה הזדמנות לנאשם לקרוא אותה כפי שהוא קורא את יתר העדויות.

סעיף זה מביא אותי להעלות בעיה

הרבה יותר עקרונית ההרובה בהצעה אחרת. לסעיף 136, ההצעה בדבר טענת האליבי, או הטענה: במקום אחר הייתי? אחלק את הערותי כאן לשתיים ואתחיל בדיקלית ביותר. אני מציע להקדים שלב זה של תשובת הנאשם לאישום ולמקם אותו בסוף החקירה, לפני המומנט של עריכת כתב האישום, או אולי לאחר מכן, אך בשלב בו לא הוגש עדיין כתב האישום. לאחר שאספה הדשות העוסקת בחקירה את כל החומר נגד הנאשם, נגד החשוד - וזה ודאי חומר שאינו מוביל למסקנה כי יש מקום לסגור את התיק, אלא חומר המצביע על כך שיש להעמיד את החשוד לדין - זה, לדעתי, המומנט המכריע גם בחייו של האדם, כי נאשם כבר אינו יכול להיות סתם חשוד, כשהחקירה דיסקרטית, אם לא סודית. לאחר שאספה התביעה את כל החומר המוביל למסקנה שיש להעמיד את האיש לדין, צריך לתת לו לעורך הדין שלו את כל החומר הזה ולשאול אותו מה יש לו להעיר בנדון ואם יש לו תשובה לאותו אישום המבטלת את הנחת התביעה שהוא אשם. צריך לתת לו כבר בשלב זה לטעון, לדבר, לגלות את האמת מבחינה עובדתית. אולי הוא יכול לסתור כמה עובדות, לאו דווקא לטעון טענת אליבי. הוא יכול גם לשתוק, גם לשקר. זכותו של אדם לא להפלייל את עצמו, אבל אם הוא רוצה בכך, הוא יכול גם לטעון טענות אלה שהן חשובות מאד בשבילו, כי הן יש בהן כדי למנוע את הבאתו לכיסא הנאשמים בפני בית המשפט. מדוע לא לאפשר לו זאת ובכך למנוע לפעמים העמדה לדין שאינה מבוססת? את זאת יש לאפשר אולי אף לפני שעורכים את כתב האישום, ואולי לאחר מכן הוא ישלע גם את הסיכום של התביעה, של הרשות המוסמכת להעמידו לדין, ולפי הסיכום העובדתי והמשפטי הזה יוכל להביא את גירסתו.

אם לא תתקבל הצעה רדיקלית זו ונאמר

שהוא בא נמגע עם האישום שלו, באופן מלא, בפעם הראשונה בפני בית המשפט, לאחר שקוראים בפניו את כתב האישום, נשאלת השאלה מדוע עליו להשיב לאישום רק כשהוא רוצה לטעון את הטענה של אליבי. כלום בית המשפט הוא מקום של משחקים? לא מדובר, חלילה, על כך שפנינים עליו להודות באשמתו. באפשרותו לומר שאין לו מה להגיד. הוא יכול להביא כל גירסה שהיא, כי בטופו של דבר אין הנאשם בבחינת עד. הודעותיו יש להן כוח הרפחתי, אך הוא אינו עד, כי לעד אין מרשים להעלים עובדות, לשקר או לסדר להיחקר. לנאשם ניתנת רשות זו, אבל אם ניתנת לו רשות זו, צריך הוא לשאת, לדעתי, בתוצאות של רשות זו עד הסוף. אם הוא שותק ואומר שאין לו מה להגיד, הרי שהוא צריך לשתוק עד הסוף ולא להביא לאחר גירסתו. אבל אם רוצה הנאשם להשיב לאישום, מדוע מגבילים אותו רק לטענת האליבי? אם יש לו מה לומר, יאמר את הדברים. אם רוצה הנאשם להגן על עצמו, עליו לגלות את קו ההגנה שלו.

ג. האו זנר:

באיזה שלב זה צריך להיות?

פרופ' פלר:

- בשלב תשובת הנאשם לאישום, לאחר שהוא דאג את כל ההודעות של העדים העומדים להופיע בפני בית המשפט, מפני שלפי סעיפים 67 עד 70 נמצא כבר לפניו כל החומר שנאסף נגדו. אין הנאשם צריך להפוך את השופט למעין בובה ואת הפורום הזה לפורום של משחקים.

פרופ' פלר:

ברצוני לומר שאני גם מסקף במקצת את דעת הקהל, שהוא מאד מתוסכל מה"אליל" הזה של זכות לשתיקה. בכל הקונטיננט קיימת זכות לשתיקה. אין זה דבר אופייני לשיטה האנגלו-סאכסית, אלא שלשיטה האנגלו-סאכסית זה הגיע לכך שאף פעם לא הייתה לו זכות לדבר, ולאחר מכן נתנו לנאשם זכות לא להיות סתם אובייקט אלא גם לדבר. אם הנאשם אינו רוצה לדבר או שאין לו מה לומר, זה קו ההגנה שלו.

י.ה. סלינגהופר: ואם הדבר עולה בשלבים מאוחרים יותר?

פרופ' פלר:

אם הדבר עולה מהאזמיניסטרציה של העדויות ואינו כרוך בשמיעת עדויות מצידו, מפני שאדם צריך לקבל ברצינות את ההליכים המשפטיים, ואם רוצים להכניס ענין זה, מדוע זה שווה רק לגבי האליבי ואינן שווה לגבי כל טענה אחרת? רק את האליבי הוא יודע לטעון? הרי זה תמיד אחד האלמנטים התורמים יותר מכל לעשיית הצדק. הנאשם יודע את האמת בצורה האמיתית ביותר, ולא רק את האמת בענין המקום. טענה זו היא די נדירה, אבל טענות אחרות ישנן. יש לתת לו תמיד את האפשרות לומר כי הוא רוצה למסור הודעה כי הוא רוצה להיחקר, אבל אין לתת לו תמיד, ביחס לכל ההפניות האלה וביחס לכל האסטרטגיה שלו, להשתמש בעדויות ולהפוך את הקצרה על-פיה בזמן שהדבר נראה לו נוח. המשפט כולל הליכים רציניים מאד, וכאן יש שיטות בין שני צדדים וצריך לצייד את שני הצדדים עם כל האפשרויות לתרום תרומתם לדבר הבסיסי, והוא לגלות את האמת, ולא להפוך את בית המשפט לזירת משחקים, דבר המוריד לא רק את האוטוריטה של הרשות השופטת, אלא גם מוריד מן האפשרות לגלות את האמת ולעשות צדק.

הצעה מינימלית הייתי מציע מכל מקום להפוך את ההוראה האמורה בסעיף 136 לגבי העובדה היחידה של היות הנאשם במקום ביצוע העבירה - להוראה כללית, כי קשה להשיב ולומר מדוע חייב הוא לגלות את קו ההגנה שלו לגבי אליבי ואינו חייב לעשות כן לגבי יתר העובדות המתייחסות לביצוע המעשה. אין זה גורע כלל מזכות השתיקה. זה רק מתאים זכות זו להליכים משפטיים סבירים וסדירים ומונע את האפשרות, הקיימת עכשיו, שהנאשם יתחיל לבקש בסוף עדויות וכן הלאה, מסיבות טקטיות, ולא יותר. זה באשר לתוספת לסעיף 70 ולשינוי בסעיף 136.

אשר לסעיף 14 המתייחס לסעיף 164, יש כאן הצעה טכנית שבוודאי יש לברך עליה. אם הגיע בית המשפט למסקנה כי ריבנו של הנאשם זיבוי, אין הוא צריך לתת לנאשם לחכות עד להקראת פסק-הדין. לפעמים עובר זמן רב עד אשר יודע האדם את פסק-הדין. הנה זוכית. אולם אם מחייבים את בית המשפט להודיע על ציבורי לפני מתן פסק-הדין, מבריחים אותו בעצם להודיע גם על הרשעה, כי אם אין הוא מודיע על זיכוי באותו שלב, פירוש הדבר שהוכרע דינו של הנאשם. מדוע צריך להודיע לאדם בהתחלה את החלק האופורטיבי של פסק-הדין ולומר לו: זוכית, או הורשעת? לפי סעיף מסוויים, ולאחר מכן תבוא ההבטחה? כתוב כאן "מכל אשמה". אבל אם זה זיכוי חלקי - ויש גם זיכוי חלקי כשמדובר בעבירות שונות המיוחסות לאדם וכשמדובר בפרטי אישום המשתבצים באותה עבירה - מה יהיה הדין? אם מן ההן משתמע לאו אין כל טעם, לדעת, לא לומר בפירוש גם את ההן וגם את הלאו מלכתחילה, ואדם יידע מה דינו.

יש לי הצעה נוספת, הרבה יותר טכנית. אם מאפשרים לבית המשפט לדחות את המצאת פסק-הדין לחדש ימים ולנמק אותו, מדוע לא לוותר לפעמים על פעולה זו, שהיא די מכבידה, של הקראת פסק-הדין? ופסק-הדין יכול להיות ארוך מאד והפעולה מייגעת מאד. אם מדובר בהרשעה ורוצים לתת מיד לנאשם את הנימוקים להרשעתו - כשמדובר בזיכוי הוא יכול עדיין לחכות, יש לו סבלנות - צריך להמציא לו את פסק-הדין במקום להקריא אותו בפניו. הייתי מציע לתת לפחות שיקול דעת לביית המשפט בענין הקראת פסק-דין של הרשעה. אם מרשיעים את הנאשם, צריך שפסק-הדין יהיה מוכן ויומצא לנאשם.

א. אנסוריון: זה מיועד גם לציבור. יש בכך גם אלמנט של פומביות.

פרופ' פלר:

הפומביות מיועדת לאדמיניסטרציה של העדויות, להבטחת אמינות העדויות יותר מאשר להקראת פסק-הדין, ואני מדבר בדרך-כלל ולא במשפטים מיוחדים. זו רק הצעה מאד טכנית, ויש לי הרושם שמכל מקום מבחינת האמפקט הראשון של העדות, כאשר מודיעים על הזיכוי כדאי להודיע גם על סיב הכרעת הדין, כפי שמוקרים בהם הדברים משולבים. יש זיכוי חלקי, חיוב חלקי ואין טעם להפריד ביניהם.

א. אנקורדיון:

פרופ' פלר מציע להקדים את השאלה כיצד מתייחס הנאשם לאישום - לשלב של גמל החקירה. אני חושב שהדבר אמנם נעשה בדרך-כלל, והוא נעשה מחוץ לשלב מוקדם יותר. הפרקטיקה הישנה של עדות, שאלים את האיש לומר את האמת, לא נעשה מחוץ לשלב מוקדם יותר. יכולים לשמש בגדר ראיות לרובם מאשימים אחר. לפעמים זה נעשה אחרי העדות ולפעמים זה נעשה גם מיד. לפעמים זה נעשה גם בגמר החקירה, אם כי לא תמיד, אבל זה נעשה בשלב מוקדם למדי, ואיני רואה מה התועלת בעירוב שלב החקירה עם שלב בית המשפט. שלב החקירה הוא שלב אחד, והאיש עונה מה שהוא עונה ומה שנדרש יכול לשמש גם כעדות נגדו. לעומת זה איני יודע מדוע זה צריך לבוא עם השאלה המוצגת עם תחילת המשפט. איני תופס מה הרווח שבדבר ומה הצדק בכך שזה לא יעשה בשלב זה.

שאלה שניה לגבי האליבי - אם מאשימים אדם

בכך שעשה דבר מסויים במקום מסויים והוא טוען טענת אליבי נכונה, זה מביא בדרך-כלל לזיכוי. לפי הפרוצדורה הקיימת כיום יכול הנאשם לטעון את טענת האליבי בכל שלב שהוא רוצה, ואני חושב שפונת ההצעה שלפנינו היא לאפשר לתביעה לבדוק אם הענין הוא בונה-פידה. אם הנאשם טוען את טענת האליבי בתחילה, זה מאפשר לתביעה לבדוק את מידת האמת שבדבר, ואם יסתבר לה שהטענה נכונה, יפול להיות שהיא תותר על הדבר. אולם אם טוען הנאשם את הטענה בשלב ההגנה, הוא מפתיע לגמרי את התביעה, והתביעה אינה יכולה להתגונן כראוי.

לאור דברים אלה שואל אני מה הרע בהצעה

זו המתקנת בכל זאת משהו. גם לי יש ספק בענין שתיקת הנאשם, אולם ענין זה כה מורשש שאי-אפשר לבטלו בין-לילה. למה משהו רדיקלי כל כך שאיני יודע אם דעת הקהל יכולה לעכל אותו. לשונית זאת, דבר חלקי כפי שהוא מוצע כאן - אני חושב שהוא יכול להתקבל גם על דעת הציבור.

י.ה. סלינגהופר:

ברצוני לנגוע בנקודה אחת בה נגע גם חבר-הכנסת אנקורדיון. יש לי קצת ספיקות בענין טענת "במקום אחר הייתי". פרופ' פלר מציע להרחיב את הכלל המוצע כאן לגבי האליבי על כל שאר הטענות האפשרויות. כלומר, האדם יאלץ להתייחס לכל פרטי כתב האישום מבחינה עובדתית ומשפטית, כבר אחרי הקראת כתב האישום, אם ירצה לשמור לעצמו את האפשרות להביא ראיות בשלב מאוחר יותר. הבעיה שאם לא יעשה כן, לא יוכל להביא ראיות. אם כן, איפה הזכות לשתיקה? התוצאה שתיקתו בשלב זה תהיה שלא יוכל להביא אחד-כך ראיות. אני חושב שזה יהיה בעוכריו, ושתיקתו אינה תמיד תוצאה מוצונית לשחק עם בית המשפט, כפי שאמר פרופ' פלר. הלא כתבי האישום מנוסחים לפעמים ביסודי טכני, כך שיתכן שבאותו רגע אין הנאשם תופש את כל השיבות הדברים ואת משקלם ובאופן מידה יכולים הם להביא אחד-כך להרשעתו. בפרט, שלב עדיין אינו תופש זאת ואולי גם סנגורו אינו תופש את הדבר. לא כל אחד הוא עילוי בעניינים של משפט פלילי. אולי הוא פשוט אינו מסוגל, מסיבה זו או אחרת, להתייחס לזה באותו שלב. האם זה כבר צריך למנוע ממנו את האפשרות להביא ראיות בשלב המשפט?

אני מבין שהאיש כן יוכל למסור הודעה,

ולהודעה יהיה משקל הוכחתי כפי שהתבטא פרופ' פלר, אבל לא יהיה לה משקל ממשי לפי דיני הראיות, משקל של "אוידינס". על כן חושש אני שבדבר זה יגרום להרעת מצבו של הנאשם, בלי שהיתה לו כוונה רעה כאשר לא התייחס לכל פרטי האישום, כי כבר לפני תום המשפט מענישים אותו ושוללים ממנו את הרשות להביא ראיות. אני חושב שזה מאוד חמור ומאד מרחיק לכת.

פרופ' פלר שאל מדוע מתייחסים לטענת

האליבי ואין מתייחסים לטענות אחרות. טענת האליבי היא משהו אחר. אפילו האדם הפרימיטיבי יאמר מיד, באופן ספונטני: לא הייתי באותו מקום, אם אמנם זהו תגובה שאפשר לצפות לה כבר בשלב זה בתגובה מאד טבעית ומונעת מאליה. אולם שאר הטענות כרוכות בדברים מאד טכניים, הן משפטיים והן עובדתיים, והנאשם צריך להיות פרוץ אליהן, שאם לא כן, מעמדו בהמשך הדיון

י.ה. קלינגהוופר:

יהיה נחות מאד. בענין זה נשאר ספק רציני בלבי.

ג. האוזנר:

אין ספק שדבריו של פרופ' פלר באזנינו חשובים מאד, כי חשוב לנו לראות לא רק איך משתקף החוק בחיים, אלא גם איך הוא משתקף בעיני המלמדים את החוק, ואני מבין שהחוק הפלילי הוא לחם חוקו של פרופ' פלר באוניברסיטה הגדולה ביותר בארץ.

עם זאת רוצה הייתי לשאול את פרופ' פלר אם אינו חושב שהמצב הנוכחי נגזר בעצם מן העיקרון הכללי, שגם הוא אינו מציע לשנותו, והוא שחובת ההוכחה חלה על הסוף על התביעה. מזה משתמע שנאשם רשאי לשחוק, כי אינו חייב שום-דבר; מזה משתמע שהתביעה נושאת בנטל זה לכל אורך המשפט. את העיקרון הזה הרי אפ"כ מציע לשנות כלל, פרופ' פלר. נכון אמנם שטענת "מקום אחר הייתי", או כפי שקראו לזה עד עכשיו, "טענת עימנו היה", היא טענה מיוחדת במינה. הרי הנאשם אינו טוען כאן במישרין נגד העובדות המיוחסות לו בכתב האישום. הוא טוען עובדה נוספת שהיא בידועתו בלבד, ואם הוא אמר זאת בחקירה - וייתכן ששמר קלף זה עד הסוף - התביעה הכללית לא תוכל ללל להזים את הדבר אלא על-ידי בקשה מיוחדת להביא ראיות מצידה לאחר תום פרשת הסנגוריה.

אם כן, הפילוסופיה שלנו היא שהמדינה כה חזקה שהיא צריכה לגלות את כל החומר לסנגוריה, והסנגוריה יכולה לשמור את כל טענותיה עד שיגיע תורה להניח על השולחן מה שתוצה להניח לאור הצרכים המצב כתום עדויות הקטגוריה. אגב, גם זה חלק מהיסוד הכללי שחובת הראיה על התביעה הכללית, כי אינה מסתירה את הטענות שלה. היא גם מאפשרת לנאשם לסתור את הדברים שהיא מביאה. אולם כשמועלמת טענת "מקום אחר הייתי" זו טענה לא נגד העובדות הנזכרות בכתב האישום, אלא טענה, שאם תוכח, כל העובדות האלה לא יוכלו לעמוד. לכן מן הדין הוא לאפשר לתביעה הכללית להתכונן לטענה זו.

עכשיו השאלה היא אם צריך לאפשר לתביעה להתכונן גם נגד טענות אחרות כדי שיעשה משפט צדק, בפרט במגבלה שמציע פרופ' פלר ושחבר-הכנסת קלינגהופר כבר העיר עליה, היינו שהדבר לא יפגע בעיקרון של חובת ההוכחה החלה תמיד על התביעה, עד סוף המשפט. האם פרופ' פלר מוכן לשקול - אולי כאלטרנטיבה - שנושא זה של אי-גילוי ההגנה ישמש רק חומר לשיקול ועיון, אבל לא חסימה? כלומר, השופט יוכל לאחז מכן להביא בחשבון כי טענה מסויימת, חשובה, יכולה להיות מועלית בראשית המשפט, העלה אותה הנאשם רק בסוף המשפט, והשופט ישקול אחר-כך מה מידת המהימנות של טענה זו ובאיזו מידה היא הומצאה כתוצאה מהערכת מצב לאחד תום עדויות התביעה. בסיכומו של דבר הייתי מבקש מפרופ' פלר לומר לנו מה דעתו בשאלה אם העקרונות הבסיסיים המשותפים לכולנו לא ייפגעו על-ידי הצעתו.

ב. הלוי:

על ענין האליבי הרחבתי את הדיבור במליאת הכנסת. לדעתי, תיקון זה שכרו יוצא בהפסדו. זה פוגע בעיקרון הכללי, כי בניגוד לטענות טרומיות של חומר מסכות וכל מיני טענות שאינן שייכות לגוף האשמה, טענת האליבי היא רק סוג אחד, פופולארי ומגובש במקצת, של כפירה באשמה, ויש הרבה מאד סוגים של כפירה באשמה. יש כאן צירוף עובדות הנראה מיוחד במינו, ובעיני האיש הלא-משפטן זה מעורר מיד את הרושם שהנאשם צריך להוכיח את האליבי, דבר שאינו נכון לפי החוק. אם אדם טוען, למשל, שלא היה צירושלים, בה נוצע הפשע, בשעת ביצוע הפשע, אלא בתל-אביב; יכול הדיוט להתרשם שהוא צריך להוכיח את זה. אולם אין זה כל כך פשוט. לפעמים קובע לא מרחק כמרחק שבין ירושלים לבין תל-אביב, למשל, אלא מרחק של מספר מטרים בלבד, שגם לגביו אפשר לטעון "במקום אחר הייתי", ואין זה אלא חלק מהוכחת התביעה. על התביעה להוכיח את אשמת הנאשם, ובין השאר להוכיח שהיה במקום ביצוע העבירה במקרה שזה חשוב, וכאן רוצה אני לומר שלא תמיד יש חשיבות להוכחה שהיה במקום, כי לפעמים הוא יכול להימצא במקום אחר - למשל, במשרד במרחק מספר מאות מטרים ממקום ביצוע העבירה - ולפעם לביצוע העבירה באמצעות מישהו אחר ולהיות בכל זאת שותף לעבירה או לפשע. אם כן, הנסיבות יכולות להיות מסובכות מאד ולא כל כך פשוטות כמו הטענה המקובלת של אליבי.

ב. הלוי:

בחוק סדר הדין הפלילי איבנו מבדילים עקרונית בין סוגי הוכחה, היינו אם יש עדי ראיה, או אם יש מסקנה שלכאורה ביצע הנאשם את העבירה, אלא אם נטען הסבר סביר, כמובן, ואלו אינו אלא הסבר סביר. הסבר סביר צריך להיות מהימן על בית המשפט, או אפילו פחות מזה; הוא צריך להיות לא בלתי מהימן על בית המשפט. זה מה שקובע הדין.

יודעים אנו שהנאשם יכול להוכיח את חפותו מפשע גם על-ידי חקירת שתי וערב של עדי התביעה. הוא יכול להכין את הרקע, ואפילו יותר מזה - להכין הוכחות ממשיכות. הוא יכול להעיד. במסגרת שמתברר שיש ספק סביר פועלת טענת האליבי לטובתו. זה שוב מראה שאין זה עניין שהוא צריך להוכיח, אלא הוא צריך רק לעורר ספק. כלומר, מכל הבחינות אין טענת האליבי שונה משום דבר אחר במשפט הפלילי, ולכן עקרונית אין מקום לקבוע לגביה חובה מיוחדת בסדר הדין הפלילי, בשלב הראשון שלפני שמיעת ההוכחות, וכתוצאה מזה לקבוע, שאם לא הודיע הנאשם על כך, נמנעות ממנו שאר ההוכחות, והוכחות אין פירושן רק עדות. אם אדם יאמר שראה את הנאשם במקום ביצוע העבירה, כלום אסור לסנגור לחקור אותו ולנסות להוכיח שהוא משקר? אפשר, למשל, שעד יאמר כי במהומה שהיתה הבחין בנאשם. ואולי טעה אותו עד בזיהוי הנאשם? הלא חוקרים עדים על דברים מסוג זה, אך לפי האמור כאן יכולים לומר לנאשם, כי כיוון שלא טען "במקום אחר הייתי", לא יוכל לחקור את העדים.

על-ידי זה מבקשים להשיג שני דברים: לקצר את המשפט ולאפשר לתביעה לדעת את העניין מראש ולהכין את ההוכחות שכנגד. אולם, שוב, יוצא השכר בהפסד, כי לפי חוק סדר הדין הפלילי, אם מפתיע הנאשם את התביעה בפרשת הגנתו על-ידי עדות בלתי צפויה מראש, ושאי תמיד בית המשפט לאפשר לתביעה הכללית להביא הוכחות נוספות. כלומר, החוק שלנו, לעומת החוק האנגלי, ליברלי יותר. אני חושב שהחוק הקיים עדיף בנקודה זו על פני החוק המוצע. לפי החוק המוצע, עקרונית אסור לנאשם להביא כל עדות אם לא הודיע שבכוונתו לטעון במקום אחר הייתי, אבל בית המשפט ושאי בכל זאת להתיר לו את הדבר במקרים יוצאים מן הכלל, כי כתוב "אלא בדשות בית המשפט". כאן מעמידים את בית המשפט במצב קשה. במצב הפוך מצבו של בית המשפט הרבה יותר טוב - אם מדובר במתן רשות לתביעה להביא ראיות נוספות, קל לבית המשפט לשקול אם היה באפשרות התביעה לראות את הדבר מראש ואם זה הסתמן כבר משאלת הנאשם, וצמקרה שזה צודק הוא ירשה לה להביא הוכחות נוספות. אבל לומר את ההיפך?

לפי המוצע כאן, בכל מקרה שמתנגדת הקטגוריה לטענת האליבי של הנאשם היא תאמר שאסור לו להביא ראיות, כי לא הודיע על כך מראש. בעקבות זאת תפנה הסנגוריה לבית המשפט ותבקש רשות להביא בכל זאת את ראיותיה, ואני מתאר לי שביית המשפט יתן לה רשות זו בדרך-כלל. אם כן, למה לנו לשחק בדבר פורמלי ולומר, שאם לא טען הנאשם בשלב הראשון אליבי, תימנע ממנו עדותו? מי יודע, אולי יהיה בכך עיוות דין? ואם ירצה בית המשפט לביות תקיף מאד ולמנוע עדות זו של הנאשם בגלל שלא הודיע על כך מראש, יכול לבוא בית המשפט לערעורים ולומר שהקביעה לא היתה צודקת ולבטל את כל פסק-הדין, וכך יתחיל כל המשפט מחדש, עם כל העדויות. לכן אומד אני שהשכר יוצא בהפסד. הרבה יותר טוב לא לקבוע הגבלה בתחילה ואחר-כך לתת שקול לבית המשפט להדשות את הבאת הראיות.

י. קורן:

אני מצדד מאד בהערת פרופ' פלר לגבי סעיף 70. מדוע לשחרר מהחובה שההודעה תהיה בכתב? אני חושב שהערתו של פרופ' פלר בא שתוך נסיון להבטיח את העיקרון שאין להפתיע את הנאשם.

אשר להערת פרופ' פלר בדבר מדיניות חקיקה של דיכוי הוראות המעצר בחוק אחד, אני חושב שיש הצדק רב בהערה זו, אלא שפרופ' פלר לא פירט איך הוא מציע לעשות זאת. לו היינו מקבלים הצעה מגובשת בעניין זה, היינו יכולים לשקול אם לא נושא חדש או שזה עניין שאנו יכולים לספל בו במסגרת זו.

אשר לסעיף 136, אני מודה שזה צעד מהפכני והערת פרופ' פלר בעניין האליבי מתקלה ברתיעה מסוימת, כפי שזה בא לידי ביטוי בדברי מספר חברי כנסת שהתייחסו לעניין, בגלל החשש שהעיקרון היסודי בעניין האליבי עלול להיפגע. אני כשלעצמי מוצא שאפשר לקבל את הצעת פרופ' פלר

קידון:

אם אפשר להבטיח יחד עם זאת שהעיקרון הבסיסי לא ייפגע. אם משאיר הנאשם לעצמו את הגנתו לסוף המשפט, זה מעורר היסוס, ולכן אני אומר שאם פרופ' פלר יכול להציע להכניס שינוי מהפכני בלי לפגוע בעיקרון של האליבי, זו תהיה מהפיכה שקטה.

היו"ר י. גולדשמידט: פרופ' פלר מוגבל היום בזמן והוא מעדיף להשיב על שאלות אלה בישיבה אחרת. אם כן, נקיים ישיבה נוספת בעניין זה ונשמע בה גם את הערות פרופ' ידין וגם את תשובות פרופ' פלר.

אני מודה לפרופ' פלר על הופעתו היום.

ב) חוק הבחירות לכנסת (הוראות שעה), תשל"ג-1972

א. שפט:

לפני מספר שבועות עברה בקריאה ראשונה הצעת חוק הבחירות לכנסת (הוראות שעה), תשל"ג - 1972. בשנה שעברה נערך בישראל מפקד אוכלוסין. אחת הבעיות שעמדו תמיד לפני ועדת הבחירות המרכזית ולפני משרד הפנים הייתה כיצד להבטיח שפנקס הבוחרים יהיה מעודכן ככל האפשר בנתון אחד, והוא מען מגוריהם של הבוחרים, מה גם שבמערכת הבחירות האחרונות נתקבל העיקרון שהמדינה מסייעת את הבוחרים למקומות הקלפי שלהם על חשבונה. ברור שככל שפנקס הבוחרים מעודכן יותר בעניין מען מגוריהם של הבוחרים - כן מובטח יותר שאזרחים רבים יותר בוחרים וכן מובטח שההוצאות הכרוכות בהצעת בוחרים פחותות יותר מאשר אם פנקס הבוחרים אינו מעודכן בנקודה זו.

זכור לכם ודאי שבבחירות הקודמות שלחה ועדת הבחירות המרכזית - באמצעות איזה תעלול משפטית - קרוב למליון וחצי או שני מליון גלויות לבתי האזרחים, ובגלויות אלה הם נתבקשו להודיע על שינויי כתובת, כדי שיאפשרו בצורה זו או אחרת לתקן את המרשם ולעדכן את פנקס הבוחרים. מאחר שצריך מפקד אוכלוסין בשנה שעברה ונתוני המפקד נמצאים בעיבוד כרגע, ביקשו אנשי המפקד להאריך בחודש ימים את התקופה שבין עריכת המפקד לבית התחלת הפעולות להכנת פנקס הבוחרים לשנת הפנקס תשל"ג. הדבר יאפשר עיבוד נתוני המפקד ושילובם תוצאותיו בפנקס הבוחרים. כמובן, שילוב זה לא יהיה אוטומטי, אלא במקרה שיתגלה שוני בין הרשום במרשם האוכלוסין לבין מה שמגלות תוצאות המפקד, תבוא פניה לאותו אזרח לבקש מאתנו שינוי מען, או, אלטרנטיבית: הודיע לו, על-פי סמכותנו לפי חוק מרשם האוכלוסין, שבכוונתנו לשנות את מקום מגוריו, ואם יש לו מה להודיע על כך, יודיע זאת. יש הוראה בחוק מרשם האוכלוסין האומרת כי בשעת דחק רשאי פקיד רישום ראשי לשנות את הפריט: מגורים.

משום כך ביקשנו דחיה של חדש ימים. במשך תקופה זו יוכלו אנשי המפקד והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לסיים את העבודה. הכוונה לדחיית כל המועדים הקשורים ביום הקובע של הפנקס. לפי חוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) הידום הקובע הוא א' בניסן, ואנשי מציעים לדחות אותו ל-א' באייר. ברצוני להדגיש שהשינוי המוצע אין בו כדי להשפיע על מועד יום הבחירות עצמו. הבחירות יתקיימו במועדן, היינו ב-ד' בחשוון תשל"ד, 30 באוקטובר 1973. מכיוון שכך ביקשנו לדחות באחד גם את מועד כניסת פנקס הבוחרים לתקפו מ-ט"ו באב ל-ט"ו באלול, ו-ט"ו באלול בשנה זו יהיה ב-12 בספטמבר.

התוצאה היא - ובנוסף הלכך שלפניכם ישנו כאן תיקון מסויים לעומת החוברת הכחולה - שאנו מציעים לשנות לא רק את טעיה 54 לחוק הבחירות לכנסת, כאמור בחוברת הכחולה, אלא בעקבות הערת חבר-הכנסת קורפו בקריאה הראשונה מציעים אנו לשנות גם את סעיף 28 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב) (קורא את הסעיף). פירוש הדבר שאנו כוללים גם פל מי שמלאו לו 18 לא יאוחר מ-ט"ו באלול, ולא רק מי שמלאו לו 18 שנה לא יאוחר מ-ט"ו באב כפי שכתוב עכשיו בחוק העיקרי. התוצאה העקיפה מכך היא שאנו מוסיפים כ-4,000 בוחרים. תוצאה נוספת היא שההפרש בין 12 בספטמבר לבין 30 באוקטובר הוא כשבעה שבועות, וכך כמעט כל אלה המגיעים ביום הבחירות לגיל 18 - יוכלו כבר לבחור. לעת עתה אנו מבקשים שלפחות לשנת הבחירות הקרובה תסכימו לשינוי ה-א' בניסן ל-א' באייר ולשינוי מועד כניסת פנקס הבוחרים לתקפו מ-ט"ו באב ל-ט"ו באלול.

א. שפט:

התעוררה שאלה: מדוע איננו מציעים להנהיג את השינוי המוצע דרך קבע. אנו מקשים שתתנו לנו עוד פרק זמן של שנה, כדי שנוכל לראות אם זה גורם למאמץ יוצא מגדר הרגיל מבחינת הכנת הבחירות. בשנת בחירות מאמץ כזה מוצדק בהחלט, אך השאלה היא אם גם בשנים שאינן שנות בחירות מוצדק המאמץ המיוחד הזה. היוצא מגדר הרגיל. אם יסתבר שזה לא יגרום מאמץ יוצא מן הכלל, מודיעים כבר מראש שנבקש להכניס את השינוי דרך קבע.

בנוסח הלבן שלפניכם יש שינוי נוסף בהשוואה לחוברת הכחולה. סעיף 1 לחוק הרשויות המקומיות (בחירות) קובע בין היתר: "שנת פנקס" - התקופה המתחילה ביום ט"ו באב של שנה פלונית והמסתיימת ביום י"ד באב של השנה שלאחריה; "היום הקובע" - יום א' בניסן שלפני שנת פנקס פלונית". הצעתי היא ניסוח הוראת שעה בנוסח שמני ביותר, בלי ביקורת של משרד המשפטים. ההנחה שאני מציע הוא: "לשנת פנקס כאמור בסעיף 1 יחולו הוראות חוק הרשויות המקומיות (בחירות), תשכ"ה-1965 בשינויים אלה: בסעיף 1 לחוק: (1) בהגדרת "שנת פנקס" במקום "ט"ו באב" יבוא "ט"ו באלול"; (2) בהגדרת היום הקובע במקום "א' בניסן" יבוא "באייר".

בסעיף 3 הקובע הוראת מעבר אנו מבקשים שפנקס הנוחרים לשנת פנקס, שלגביה היום הקובע הוא א' בניסן תשל"ג, יעמוד בתקפו עד יום י"ד באלול תשל"ג. אנו מציעים זאת כי אם יתוקן החוק ולא תהיה הוראת מעבר כזאת יהיה לנו חדש אחד ללא פנקס. האמת היא שאין זה אסדרן גדול, אבל למען האסתטיקה וכדי שהמדינה לא תישאר ללא פנקס מ-ט"ו באב עד ט"ו באלול, אנו מציעים שהפנקס הנמצא כרגע בתוקף יישאר בתוקף חדש נוסף.

אני מבין שלד"ר שחם יש רשימה של כל האירועים בשנה הקרובה לפי התהליכים החוקיים. לפי זה יכולה הוועדה לדעת מה התוצאה מבחינת התאריכים אם אמנם יתקבל תיקון זה.

ס. שחם:

הבאנו אתנו לוח תאריכים מותאם לחוק אשר יתקבל, אם אמנם יתקבל. ברור שמסמך זה אינו יכול להיות רשמי, כי החוק טרם יתקבל, אבל יש בו כדי להקל בדיונים לגבי תאריכים משוערים. אם חברי הוועדה מעוניינים במסמך זה, אסמור להם אותו (מחלק את המסמך לחברי הוועדה).

א. עופר:

כמובן, אני מסכים לכל המהלך הנא לידי ביטוי במסמך זה ואני מקווה שאפשר יהיה לקצר את התקופה גם בשנים רגילות.

שאלתי היא רק מדוע לא לנסח את התיקון בסעיף 2, התיקון בקשר לחוק הרשויות המקומיות (בחירות), כך שלא יצטרך לחזור עליו כל פעם מחדש, אלא שזה יהיה תיקון קבוע. אני מציע שנאמר בפעם אחת שנפסק הקיימים בפועל לרשויות המקומיות וזה לפנקס הנוחרים לכנסת. אם בלך בדרך זו, לא יצטרך להכניס בכל תיקון גם את הרשויות המקומיות.

א. שפט:

תיאורטית אין לי כל התנגדות לכך. הקושי נובע מכך שמדובר כאן בחוק הוראות שעה. מאחר שזה חוק הוראות שעה לא הייתי מתקן בו הוראת קבע בחוק הרשויות המקומיות (בחירות).

א. עופר:

מה על הוראת המעבר בסעיף 3? זה צריך לחול גם לגבי הרשויות המקומיות.

א. שפט:

אני מבין שזה יהיה כך באופן אוטומטי.

א. ירין:

אני חושב שההצעה שהוגשה לנו היום בנוסח הלבן נכונה. סימנתי לי מספר תיקונים ששניים של ניסוח, אבל איני חושב שיש מקום לדון בהם כאן, אלא אעביר אותם ישר לחברי שפט. כוונתי לתיקון כותרות שוליים וכיוצא בזה.

היו"ר י. גולרשטיין: האם אין מקום לכתוב גם בסעיף 2 שזו הוראת שעה?

א. ידין: מאנחנו נתאם את כותרות השוליים. על כל פנים סעיפים 1 ו-2 צריכים להיות מקבילים.

מבחינה זו.

היו"ר י. גולדשמידט: מר שפט אמר שהשינוי מ-ט"ו נאב ל-ט"ו באלול כרוך במאמץ גדול ולכן אנו מקבלים אותו לשנת הבחירות הקרובה, כלבדקסולא לגבי יתר השנים. בשנה הבאה יש להניח שהבחירות יתקיימו באוקטובר. האם ההצעה שלפנינו אינה פוגעת באפשרויות של ערעור ותיקונים?

א. שפט: - לא.

היו"ר י. גולדשמידט: אם כן איזה מאמץ עצום יש כאן?

א. שפט: - ההדפסה הסופית של פנקס הבוחרים. כאן מקצרים אנו את התקופה שבחוקה נקבעה לרצון אפשר להדפיס את פנקס הבוחרים בנחת, ואילו עכשיו מקצרים אנו את התקופה לפחות מחדש וחצי.

ג. קרפט: הקושי הוא שבשנה רגילה איננו יודעים מתי יום הבחירות. בשנה רגילה אנו מניחים שכל יום אפשר לקבוע בחירות. בשנה רגילה, לפי לוח זמנים רגיל, עומדים לרשותנו למעלה מחדשיים בין יום הבחירות - גניח - 30 באוקטובר - לבין סיום פנקס הבוחרים.

היו"ר י. גולדשמידט: כלומר, מדובר בדרך-כלל בתקופה שבינון ט"ו נאב לבין א' או ג' בחשון, כלומר, תקופה של חדשיים וחצי, ועכשיו מקצרים תקופה זו לחדש וחצי.

ג. קרפט: בתקופה זו צריך להשלים את פנקס הבוחרים, מבחינת תוצאות הערעורים בתי משפט בקשר לפנקס הבוחרים.

היו"ר י. גולדשמידט: מה אנו משיגים כאן כשאנו מסלמים אחר בקשת אנשי מפקד האוכלוסין?

ג. קרפט: על-ידי כך יכולים אנו לעדכן את פנקס הבוחרים על-פי תוצאות המפקד שנערך במאי 1972. אנו עשויים לקבל הפעם פנקס בוחרים מעודכן ביותר. בשנה זו 15% של ההודעות לבוחר הוחזרו אלינו בגלל כתובות לא נכונות. אנו מצפים שבאחוץ יורד ל-6%. ככל שאנו מתרחקים יותר ממועד מפקד האוכלוסין כן גדל והולך מספר ההודעות לבוחר החוזרות. עכשיו ייעשה עידכון על-פי מפקד האוכלוסין, ולא רק על-ידי הודעות אישיות של הבוחרים.

א. עופר: תיקון סעיף 28 ברור שהוא כולו לטובה כי הוא מאפשר ל-18 ב-ט"ו באלול - היינו חדש נוסף לעומת מה שקבוע עכשיו בחוק - להשתתף בבחירות. התיקון העיקרי צובע מכך שרצינו לשלב כאן את תוצאות מפקד האוכלוסין, שהוא בדרך-כלל מדויק יותר מהרשימות העצובות על-פי ההודעות המושבים והנמצאות בידי משרד הפנים. כיום נעשה העידכון בהתאם להודעות, וההערכה היא שאנשים אינם ממהרים להודיע על שינוי כתובת, ובעקבות זאת יש הרבה אי-דיוקים ברישום. אם כן, זה ודאי טוב אם יכולים אנו לשלב במקרה זה את תוצאות המפקד. אגב, להוציא את הכנסת המכוננת, זו הפעם הראשונה שמתאפשר לערוך בחירות על-יסוד מפקד אוכלוסין, כשהמפקד הוא לבחירות הקרובות. העידכון חשוב בעיקר לגבי אלה שעברו משוב לשוב, כי אם אדם שינה כתובתו אך נשאר לגור באותה עיר אין זה כל כך חשוב. לאור התיקון המוצע יצטרך משרד הפנים לעשות מאמץ להכין את הרשימות לכל הקלפיות במשך חדש וחצי במקום במשך חדשיים וחצי. בעולם עושים זאת במשך שבוע וחצי - שבועיים.

היו"ר י. גולדשמידט: מצביע על החוק כפי שהוא מנוסח בנוסח הלבן שהוגש לנו היום, תוך תיקון הכותרות.

ה צ ב ע ה

חוסהבחירות לכנסת (הוראות שעה), תשל"ג-1972,
כפי שהוא מנוסח בנוסח הלבן - נתקבל

הישיבה נועלה בשעה 11.05.